

INFORMATION KRING SPECIALPEDAGOGISKA FRÅGOR

Ny forskning

Även små barn språkar med skrift!

Barns läs- och skrivefärdigheter grundläggs redan i förskolan. Barn etablerar tidigt ett förhållningssätt till skrivlärandet som tenderar att bli stabilt. Om det brister i samverkan mellan förskola och skola och om läraren inte tar barnets perspektiv i skriftspråklärandet, får det konsekvenser för det enskilda barnet.

Det är en utmaning för lärare i förskolan att skapa en skriftspråksstimulerande miljö. Skriftspråkande är olika kreativa sätt att använda skriftspråket. Ett vidgat textbegrepp har en vidare definition av skriftspråkskompetens än att kunna skriva och läsa ett specifikt skriftspråk. Det finns exempel på barn som ritat för att få fram ett budskap. Hur ett barn skriver vid ett visst tillfälle ska ses som ett avtryck i tiden. Skriftspråklig kommunikation befinner sig i en brytningstid genom tillkomsten av virtuella och digitala miljöer.

Nutiden beskrivs och analyseras i förhållande till förskola, förskoleklass och skola. Karin Gustafsson och Elisabeth Mellgren har i sin doktorsavhandling "Barns skriftspråkande – att bli en skrivande och läsande person." som utgångspunkt att varje barn lär sig skriva och läsa efter sina förutsättningar, erfarenheter, intressen, vilka sammanhang barnet involveras i och vilka människor det interagerar med.

Författarna har intervjuat barn om deras tankar kring skrivlärande och observerat hur barn gör när de skriver. Textmiljöer har undersökts för att se vilka förutsättningar förskolan erbjuder barnen. Resultaten visar att barn tidigt etablerar ett förhållningssätt till skrivlärandet som tenderar att bli stabilt och att det finns outtalade för-givet-taganden och traditioner i både förskola och skola när det gäller barns skriftspråkande, som behöver omprövas för att målen i läroplanerna ska kunna förverkligas.

forts nästa sida

Läsförståelse och Läslust

Lena Franzén berättar: Jag har alltid varit intresserad av böcker och läsning. Mina föräldrar läste högt för mig ur bl.a. Elsa Beskows sagoböcker, min far tog med mig till Malmö Stadsbiblioteks barnavdelning invigningsdagen 1946. En fantastisk miljö och jag tillbringade mycket tid där.

Som speciallärare har jag träffat många barn där läsningen inte fungerat som den gör hos de flesta andra. De läste ofta mekaniskt, utan eftertanke och förstod därför i regel inte så mycket av det de läste. De var alltså passiva läsare. Läslust hade dessa barn inte heller. Jag funderade då mycket på om jag genom olika övningar kunde få dessa elever att bli mer aktiva i sin läsning och därmed få ökad förståelse och förhoppningsvis även läslust.

Jag blev mer och mer intresserad av problematiken läs- och skrivsvårigheter och då främst lässvårigheter. Mitt första läsförståelsematerial, "Läsförståelse. Att göra inferenser – teori och träningsprogram" bygger på min lic.avhandling och utgörs av två material för träning av inferensläsning. Forskningen har visat att många elever behöver konkreta instruktioner om hur man läser mellan raderna, vilket jag tog fasta på. Övningarna går ut på att lära eleverna hur man gör dessa förståelsen så viktiga inferenserna genom att ställa frågor, där svaret inte finns direkt i texten utan inne i det egna huvudet utifrån textens ämne och de egna förkunskaperna. Ibland blir svaret att det inte går att svara på en sådan fråga, svaret fanns inte i texten. Det är en fröjd när ljus börjar tändas i ögonen och det kommer kommentarer som " jag hade inte en aning om att det fanns så mycket om detta i mitt huvud", det blir en aha-upplevelse. Målet är att dessa inferenser så småningom ska göras av eleverna själva under läsningens gång.

Att läsa mellan raderna

Ju mer jag har arbetat med läsförståelsefrågor desto mer har jag insett värdet av att även lära små, ännu inte läskunniga barn att göra inferenser, att göra reflektioner, genom att vid högläsning för barn ställa inferensfrågor. Jag har därför gjort "Öva läsförståelse från starten.

forts nästa sida

Forts...Läsförståelse

Att läsa mellan raderna – lätt som en plätt", den är tänkt för 6-8 år gamla barn. Det är små episoder, varje episod har en rubrik, som barnen först får tänka sig in i utifrån sina förkunskaper. De bygger då upp ett schema, en inre bild. Så läses episoden högt för dem och så kommer inferensfrågan. Samtal i små grupper är att föredra, och barnen lär sig att man kan tänka olika, men att alla har lika rätt. Att läsa mellan raderna, att skapa inre bilder av det lästa samt att förstå textens ord och begrepp är det viktigaste när det gäller läsförståelse.

I mitt senaste läromedel, "Strategier för läsförståelse" finns övningar som att efter ett givet ord antingen rita eller skriva det man kan se för sin inre bild. Elever tvingas då till aktivt reflekterande. Till ordet sol ritade en flicka i skolår 1 en bild av sin mamma på stranden, iklädd bikini, liggande i en solsäng. En något äldre elev skrev om att det är mysigt, när man ligger i snön och solen skiner på en. Det blev alltså en sommar- och en vinterbild.

Hör på tonfallet

Men hur bra en läsare än är på att göra inferenser och att reflektera blir förståelsen ändå inte djup om inte orden i texten förstås. När man som lärare lyssnar på en elevs högläsning hör man i regel på tonfallet vilka ord som inte ger någon förståelse. Ordkunskap är alltså också viktig för förståelseproblematiken. Det räcker inte med att någon bara förklarar ett ords betydelse en gång, ett nytt ord behöver bearbetas ordentligt innan det sitter. Här kan fantasin flöda fritt. Text ur en bok, en fantiserad text runt ett tema eller en elevtext. De ord jag tror vällar bekymmer

forts....Även små barn språkar med skrift!

Avhandlingen och dess resultat kan tillämpas i lärarutbildning och kompetensutveckling för att utveckla didaktiken för arbete med skriftspråk och små barn. Små barns skriftspråkande innefattar flera andra uttrycksätt än skrift med alfabetet – bild, foto, färger etc. Lärandet sker i sammanhang då barn och vuxna använder och samtalar om skriftens budskap och utformning. När man skapar skriftspråkliga miljöer och sammanhang i förskolan är det den kommunikativa funktionen som bör vara i fokus och stödja barns lärande för att bli skrivande och läsande personer.

*Författare: Karin Gustafsson, Inst för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet,
Karin.Gustafsson@ped.gu.se telefon: 031 7732044 Elisabeth Mellgren, Inst för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet, Elisabeth.Mellgren@ped.gu.se telefon: 031 7732197*

*Handledare: Ingrid Pramling Samuelsson, Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet
Ingrid.Pramling@ped.gu.se*

Avhandlingens titel: Barns skriftspråkande – att bli en skrivande och läsande person

Disputationen ägde rum fredagen den 13 maj 2005

- stryks under och bearbetas på olika sätt. Eleverna söker
- synonymer till orden, sätter in orden i nya sammanhang
- osv. tills de blir en del av deras vokabulär, deras inre
- lexikon och kan användas i olika sammanhang.
- Som synes ingår flera olika moment i begreppet
- läsförståelse, men allt hänger samman.
- **Måste bli aktiva**
- Elever är i allmänhet inte medvetna om vad som krävs av
- dem i läshänseende för att på djupet förstå en text. De vet
- inte att de måste vara aktiva i sin läsning för att förhindra
- passiv läsning, som inte är ovanlig idag, detta gäller alla
- elever. Man behöver inte ha avkodningssvårigheter för att
- räknas som svag läsare. Därför tror jag på direkt undervisning om vilka strategier som ska användas vid olika
- tillfällen. Förstår man vad man läser så ökar läslusten, det är min fasta övertygelse.

Lena Franzén kommer till GR Utbildning/Pedagogiskt

Pedagogdagen 18 augusti (det finns platser kvar)

Läs- och skrivsvårigheter, Lena Franzén
Det svåra samtalet, Annica Johansson
Matematik för de yngre barnen, Görel Sterner
Intelligensbegreppet och IQ, Åsa Bergvall
Hur grundlägger vi läsförståelse, Lena Franzén
Skolan- samhällets viktigaste arena för hälsa, Per Gärdsell
Lär dig vad du redan kan, Klas Parknäs

Nyheter från Skoldatateket

Datorprogram:

Läslandet 2 – Ord och Meningar

Läslandet 2 tränar läsning och läsförståelse.

Det finns 15 olika övningar och många bilder för att stimulera lusten att läsa. I programmet övas förmågan att känna igen ord och meningar i sitt rätta sammanhang. Programmet har inspelat tal till ord och meningar.

Bok:

Läslust och skrivglädje för alla

De sex första **Skoldatateken** i Sverige delar med sig i boken av sina kunskaper och erfarenheter. Boken är tänkt att inspirera till användning av IT-teknikens möjligheter i undervisningen av elever i behov av särskilt stöd.

Nya böcker

I vår Läromedelsutställning har vi en mängd material och böcker som även rör specialpedagogik. Utställningen, som finns på Gärdavägen 4, är öppen måndag-torsdag 8–17, fredagar 8–15.

Här ett litet axplock av våra nya böcker:

Föräldrapraktika Bengt Grandelius
Den goda kommunikationen Lotta Juhlin
God läsutveckling, studiehandledning Eva Fylking
Svårt att Läsa att Skriva, metodhandledning C G Lindell
Aktiva läsare, öva Läsförståelse Lena Franzén
Bygga egna ord Ingegärd Hemmingsson
Ordglad, del 1 och 2 Sonja Rockberg
ORD att förstå Sonja Rockberg
Handledning, Klassdiagnoser, högstadiet o. gymnasiet M-G Johansson
DLS bas handledning år 1 och 2 Birgitta Järpsten
Å skrive seg til lesning" Arne Trageton även VHS och DVD
"Mobbning kan stoppas!" Helle Höiby UR

"Barn som blir elever - om olikheter, undervisning och inkludering" heter en ny bok som utkommit vid FUB:s forskningsstiftelse, Stiftelsen ala.

Boken kommer förhoppningsvis att bidra till att påskynda utvecklingen av kommuners, skolors och individers arbete för ökad delaktighet och gemenskap. Den kan också tjäna som ett diskussionsinlägg om vad kunskap är, hur den bildas, vem som skapar den och hur lärande går till. En ytterligare intressant fråga som belyses är om inkluderingsuppdraget ska lösas av specialpedagoger eller om det för att nå framgång, måste inkludera alla skolarbetare och utgöra en del av hela skolans utvecklingsarbete.

Författare är Kerstin Göransson och boken går att beställa under följande adress: Stiftelsen ala, 112 26 Stockholm, Tel: 08-660 82 84 Stiftelsen.ala@ala.fub.se

LÄNKAR: www.barnensbibliotek.net / massor av boktips • www.skolverket.se / allmänt
www.fdb.nu/ informationspärm • www.rb.se/ Rädda Barnen

Behovsanpassade barngrupper är avgörande för kvaliteten i förskolan

Färre barn i grupperna gynnar framför allt de yngsta barnen och barn i behov av särskilt stöd. Mindre barngrupper och högre personaltäthet kompenserar bristande förutsättningar och ökar likvärdigheten i förskolan. Det slår Skolverket fast i de allmänna råd om kvalitet i förskolan som presenterades under våren.

Som ett led i arbetet att hävda alla barns rätt till en bra förskola så har Skolverket tagit fram allmänna råd för kvalitet i förskolan. Syftet med allmänna råd är att förtydliga verksamheten utifrån skollag och läroplan. De anger hur kommunen eller personalen kan eller bör handla för att påverka förskolans kvalitet. De allmänna råden bör således följas såvida det inte går att visa att man handlar på andra sätt som leder till att kraven i bestämmelserna uppnås.

En viktig kvalitetsfaktor i förskolan är personaltätheten och barngruppens storlek. Mindre barngrupper är i sig ingen garanti för en god kvalitet men att barngruppen är anpassad till de behov som råder i varje förskola är en avgörande förutsättning för det pedagogiska arbetet och för att barn ska lära sig, utvecklas och må bra.

Anpassa gruppstorleken efter behoven

Det finns inga belägg för att det skulle finnas någon gruppstorlek eller personaltäthet som är den optimala i alla sammanhang. Förutsättningarna varierar från grupp till grupp och från tid till annan. En gruppstorlek eller personaltäthet som är lagom i en förskola behöver inte vara det i en annan. Men ca 15 barn kan vara ett riktmärke för att barnen ska ges möjlighet att utvecklas på ett optimalt sätt. Barn i behov av särskilt stöd och de allra yngsta barnen bör vara i ännu mindre grupper för att personalen skall hinna tillgodose deras behov.

Oberoende av vad som pekas ut som "lämpligt" eller "lagom" är det alltid nödvändigt att anpassa gruppstorlekar och personaltäthet till de förutsättningar som råder i varje förskola. Viktiga faktorer att ta hänsyn till är barnens ålder och kön, behov av särskilt stöd, andelen barn med annat modersmål, kontinuiteten i barn- och personalgrupp, personalens kompetens, lokalernas och utemiljöns beskaffenhet, upptagningsområdets sociala karaktär och barnens närvarotider.

Mindre barngrupper kan kompensera bristande förutsättningar

Grupper, där flertalet av barnen är under tre år, bör vara mindre då barnen i dessa åldrar är beroende av täta och stabila vuxenkontakter som i sin tur har betydelse för bl. a. språk- och identitetsutvecklingen. Generellt är mindre barngrupper att föredra framför större grupper med samma personaltäthet. Barn i behov av särskilt stöd och barn med annat modersmål än svenska gynnas generellt i mindre barngrupper med högre personaltäthet. En generellt god kvalitet är ofta den bästa insatsen för många av dessa barn.

Kontinuitet i barn- och personalgrupp är en förutsättning för att barn ska lära och utvecklas i relationen och i samspelet med varandra och med de vuxna. En barngrupp som utsätts för upprepade personalbyten eller andra förändringar behöver därför vara mindre än en grupp där förhållandena är mer stabila. Även personalens kompetens har betydelse. I arbetslag med välutbildad och erfaren personal finns goda förutsättningar att arbeta med samspelet och relationerna i barngruppen. Arbetslag med lägre kompetens kan därför behöva färre barn för att kunna genomföra sitt uppdrag. Lokaler och utemiljö som är sämre anpassade till verksamheten behöver kompensera brister i den fysiska miljön med färre barn i gruppen.

Samspelet mellan kvalitetsaspekterna viktigare än enskilda faktorer

Barngruppsstorleken är viktig, men relationerna mellan vad som styr verksamheten, det pedagogiska arbetet och måluppfyllelsen har troligtvis större betydelse för kvaliteten än enskilda faktorer. Exempelvis samverkar miljön med personalens medvetenhet och förmåga att hanterar den pedagogiska processen. Detta i sin tur påverkar barns förutsättningar att lära, utvecklas och må bra.

För frågor kontakta

Marie Sedvall-Bergsten, undervisningsråd, på tfn 08-527 331 27 mobil 0733-77 31 27

Allmänna råd för kvalitet i förskolan (pdf-fil, 330 KB)

Pressekreterare

Helena Engqvist, tfn 08-527 333 22, mobil 0733-773322, e-post helena.engqvist@skolverket.se

Skolverket, 106 20 Stockholm

Besöksadress: Alströmergatan 12

Telefon: 08-527 332 00

Fax: 08-24 44 20

E-post: skolverket@skolverket.se

Kurser och konferenser inom GR Utbildning

Hösten 2005

Utbildning för särskolans elevassistenter – två terminer, (14, 28 sept, 12, 26 okt, 9, 29 nov)
Utvecklingsstörning och autism *Inger Nilsson* (4 okt)
Matematiksvårigheter *Ann-Louise Ljungblad* (5, 6 okt)
Kurs för elevassistenter med ansvar för särskoleelever – en termin (start 10 okt)
DUVAN – Dyslexiscreening för ungdomar och vuxna *Ulrika Wolff* (11 okt)
Utbildning i TRAS – Tidig registrering av Språkutveckling *Unn Görman* (11 okt, 15 nov)
Läs- och skrivsvårigheternas psykologi *Ingvar Lundberg, Tomas Tjus, m.fl.* (start 13 okt)
Språkutveckling i tal och skrift *Barbro Bruce* (mån 17 okt)
Att undervisa traumatiserade barn *Guhn Goudani* (25 okt)
HELP- for dyslexics *Malin Holmberg* (25 okt)
Läs- och skrivsvårigheter/Dyslexi *Maj-Gun Johansson* (31 okt)
Kognitiv beteendeterapi – för specialpedagoger i skolan *Håkan Wisung* (14, 15, 28 nov, 12 dec)
MG-programmen *Maj-Gun Johansson* (22 nov)
Läsförståelse – Nytt datorprogram *Maj-Gun Johansson* (23 nov)
Individuella Utvecklingsplaner *Lasse Lindsjö* (23 nov)
Läs- och skrivsvårigheter/Dyslexi – vad skolansvariga bör veta *Maj-Gun Johansson* (24 nov)
ADHD/ DAMP *Eva Cangård* (1 dec)
IT i förskolan (medd. senare)

Frågor angående kurser besvaras av Wera Andbert, wera.andbert@GRutbildning.to eller tel 031-335 50 43 alt. 0706-35 69 29

Anmälningar görs till lislott.lundahl@GRutbildning.to eller fax 031-335 50 48
Anmälan kan göras direkt på webben, gå in på www.GRutbildning.to eller till pcanmalan@grutbildning.to

Pedagogiskt Centrum kan erbjuda uppdragsutbildningar. Vi kan skräddarsy efter era önskemål.
Skicka också gärna in förslag på ämnen och dagar som kan vara lämpliga för er i höst, till wera.andbert@GRutbildning.to
Ytterligare information finner du på vår hemsida: www.GRutbildning.to och under knappen Pedagogiskt Centrum

Övriga utbildningar se utbildningar www.GRutbildning.to

GR-Specialen

BESÖK Gårdavägen 2 • TELEFON 031-335 50 35
GR UTBILDNING • POST Box 5073, 402 22 Göteborg

